

V Vinnumarkaður og nýting framleiðslupáttá

Heldur hægði á fjölgun heildarvinnustunda á fyrsta fjórðungi ársins og horfur eru á að þeim fækki á öðrum ársfjórðungi. Atvinnuleysi jókst lítillega á fyrsta ársfjórðungi og búist er við að það aukist töluvert er líða tekur á árið í kjölfar þeirra efnahagsáfalla sem dunið hafa yfir þjóðarbúið undanfarið. Áfram hægir á komu erlends vinnuafls til landsins samhliða því að fyrirtækjum sem búa við skort á starfsfólki fækkar. Þá hefur fyrirtækjum sem telja sig eiga erfitt með að mæta óvæntri aukningu í eftirspurn einnig fækkað og er hlutfall þeirra nálægt sögulegu meðaltali. Horfur eru á að á þessu ári muni framleiðni vinnuafls minnka og spennan í þjóðarbúinu snúast í slaka.

Vinnumarkaður

Hægt hefur á fjölgun heildarvinnustunda ...

Samkvæmt Vinnumarkaðskönnun Hagstofu Íslands (VMK) fjölgaði heildarvinnustundum á fyrsta fjórðungi ársins um 1,8% milli ára sem er í takt við febrúarspá bankans. Skýrist það af 2,6% fjölgun starfandi fólks en á móti vó að meðalvinnuvikan styttest um tæplega 1% (mynd V-1). Svo virðist sem tekið sé að hægja á fjölgun heildarvinnustunda: fjölgun þeirra á fyrsta ársfjórðungi var 0,7 prósentum hægari en á síðasta ársfjórðungi í fyrra og tæplega 1 prósentu hægari en að meðaltali sl. sex ár. Undanfarin tvö ár hefur fjölgun heildarvinnustunda að mestu leyti endurspeglad fjölgun fólks á vinnufærum aldri. Því gæti hægt frekar á fjölguninni á næstu misserum dragi áfram úr komu erlends vinnuafls til landsins. Skýrari merki um hægari fjölgun starfa má sjá í gögnum úr staðgreiðsluskrá. Samkvæmt henni hefur dregið úr fjölgun starfsfólks milli ára nær samfellt frá miðju ári 2017 og virðist sú þróun hafa haldið áfram á fyrsta fjórðungi ársins (mynd V-2).

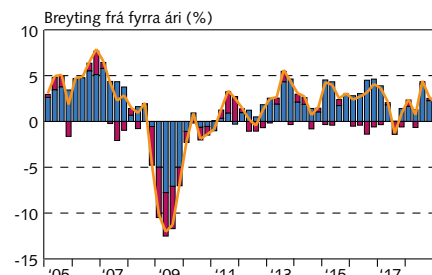
... og atvinnuleysi hefur aukist

Samkvæmt VMK var atvinnuþátttaka og hlutfall starfandi svipað á fyrsta fjórðungi ársins og á sama fjórðungi síðasta árs. Á sama tíma jókst atvinnuleysi lítillega milli ára eða um 0,2 prósentur og mældist 3% leiðrétt fyrir árstíð. Þá var hlutfall vinnulítilla (þeirra sem eru í hlutastörfum en vilja vinna meira) áfram lágt á fjórðungnum og langtímaatvinnuleysi lítið. Skráð atvinnuleysi hafði hins vegar aukist nokkru meira. Það tók að aukast um mitt ár í fyrra og var orðið 0,7 prósentum meira á fyrsta ársfjórðungi en það var á sama tíma fyrir ári. Að teknu tilliti til árstíðar jókst það þó einungis lítillega frá fyrri fjórðungi og mældist 2,8% en uppsagnir í kjölfar gjaldþrots flugfélagsins WOW Air koma ekki fram í atvinnuleysi á fyrsta fjórðungi ársins. Þær komu hins vegar fram af meiri þunga í tölum fyrir skráð atvinnuleysi í apríl þegar fjölgaði um 841 einstakling á atvinnuleysisskrá. Sé leiðrétt fyrir árstíð mældist skráð atvinnuleysi 3,5% í apríl sem er aukning um 0,8 prósentur frá fyrsta fjórðungi ársins (mynd V-3). Því er útlit fyrir að atvinnuleysi aukist töluvert á öðrum ársfjórðungi og á árinu í heild. Óvíst er hvort afleiðingar af gjaldþroti WOW Air séu að fullu komnar fram auk þess sem fleiri þættir leggjast á sömu sveif. Horfur eru á að samdráttur verði í þjóðarbúskapnum á þessu ári m.a. vegna verri ytri

Mynd V-1

Atvinna og vinnutími¹

1. ársfj. 2005 - 1. ársfj. 2019

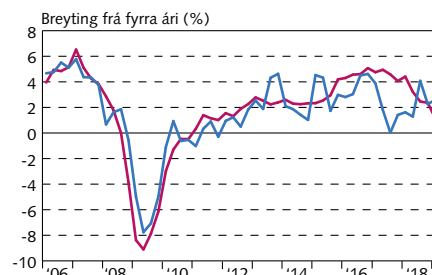
■ Fjöldi starfandi
■ Meðalvinnutími
■ Heildarvinnustundir

1. Ársfjórðungsleg meðaltöl mánaðarlegra gagna.
Heimild: Hagstofa Íslands.

Mynd V-2

Fjöldi starfandi fólks¹

1. ársfj. 2006 - 1. ársfj. 2019

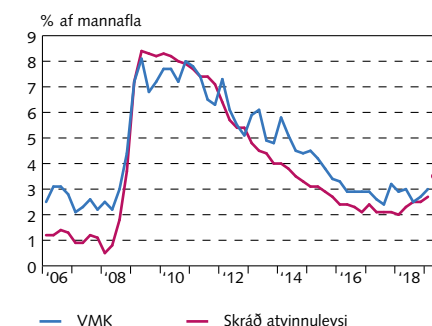
— VMK — Staðgreiðsluskrá

1. Fjöldi starfandi fólks skv. vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar (VMK) eru ársfjórðungsleg meðaltöl mánaðarlegra gagna. Fjöldi starfandi fólks skv. staðgreiðsluskrá byggist á gögnum um 16-74 ára einstaklinga sem höfðu einhverjar tekjur af atvinnu sem gert er grein fyrir í uppgjöri ríkisskattstjóra um staðgreidda skatta, þ.a.m. þeir sem voru í fæðingarorlofi frá vinnu og þeir sem eru með reiknað endurgjald. Fjöldi skv. staðgreiðsluskrá á 1. ársfj. 2019 er áætlan Seðlabankans.
Heimildir: Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.

Mynd V-3

Atvinnuleysi¹

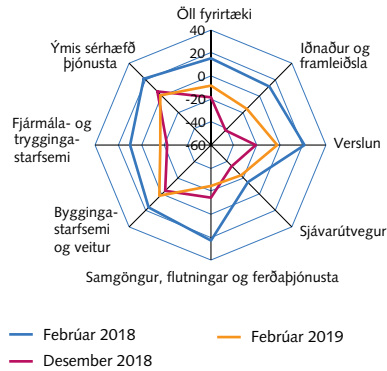
1. ársfj. 2006 - 2. ársfj. 2019

1. Árstíðarleiddar tölur fyrir atvinnuleysi skv. vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar (VMK) og skráð atvinnuleysi skv. Vinnuálfstofnun. Skráð atvinnuleysi er árstíðarleidd af Seðlabankanum og sýnir punkturinn á 2. ársfj. 2019 mælingu fyrir aprílmánuð.
Heimildir: Hagstofa Íslands, Vinnuálfstofnun, Seðlabanki Íslands.

Mynd V-4

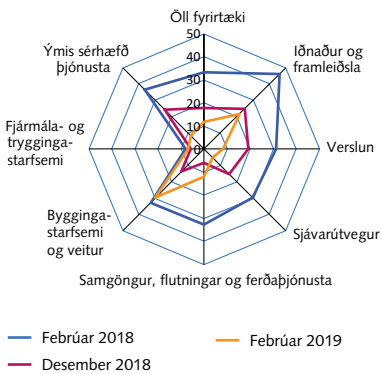
Hlutfall fyrirtækja sem vilja fjölga starfsfólki umfram þau sem vilja fækka því næstu 6 mánuði¹
Hlutfall fyrirtækja (%)

1. Árstíðarleiðrétta tölur.
Heimildir: Gallup, Seðlabanki Íslands.

Mynd V-5

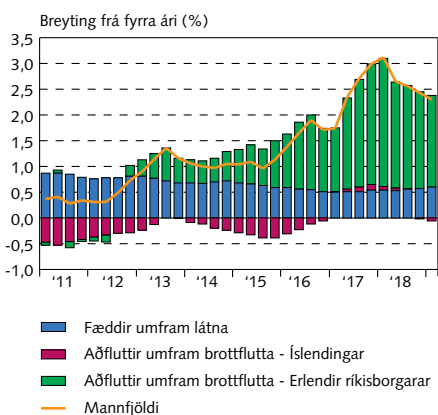
Fyrirtæki sem telja að skortur sé á starfsmönnum¹
Hlutfall fyrirtækja (%)

1. Árstíðarleiðrétta tölur.
Heimildir: Gallup, Seðlabanki Íslands.

Mynd V-6

Mannfjöldi
1. ársfj. 2011 - 1. ársfj. 2019

Heimild: Hagstofa Íslands.

aðstæðna, loðnubrests, hægari innlendar eftirspurnar og verri samkeppnisstöðu vegna kjarasamningsbundinna launahækkana og gæti atvinnuleysi því aukist enn frekar. Á móti gæti vegið að fólk yfirgæfi vinnumarkaðinn og fyrirtæki gætu boðið upp á skert starfshlutfall eða lækkingu yfirborgana eins og gerðist eftir fjármálaáfallið. Samkvæmt grunnspánni eru horfur á að atvinnuleysi verði töluvert meira í ár en búist var við í febrúar. Gert er ráð fyrir að árstíðarleiðrétta atvinnuleysi verði komið yfir 4% á seinni hluta ársins og að það verði 3,9% á árinu öllu sem er 0,8 prósentum umfram það sem spáð var í febrúar og umfram það sem talið er samræmast stöðugri verðbólgu.

Áfram útlit fyrir fækkun starfa á næstu sex mánuðum

Samkvæmt árstíðarleiðrétta niðurstöðum vorkönnunar Gallup meðal 400 stærstu fyrirtækja landsins vildu 14% stjórnenda fjölga starfsfólki en 23% þeirra vildu fækka því. Munurinn var því neikvæður um 9 prósentur en í vetrarkönnuninni var hann neikvæður um 19 prósentur (mynd V-4). Munurinn var mestur í samgöngum, flutningum og ferðaþjónustu sem litast líklega af því að á framkvæmdatíma könnunarinnar var boðað til verkfallsaðgerða sem beindust sérstaklega gegn ferðaþjónustugreinum. Útlit var fyrir lítillaga fjölgun starfsfólks í byggingastarfsemi og veitum og í ýmissi sérhæfðri þjónustu þar sem munurinn var jákvæður um 2-3 prósentur. Þá var munurinn undir sögulegu meðaltali í öllum atvinnugreinum.

Í takt við niðurstöður könnunar Gallup gerir grunnspáin ráð fyrir að störfum fækki á öðrum ársfjórðungi sé tekið tillit til árstíðarsveiflu. Fækkunin er þó minni en ella þar sem gert er ráð fyrir að efnahagssamdrátturinn verði tiltölulega skammvinnur. Við slíkar aðstæður er líklegt að sumir atvinnurekendur velji að halda starfsfólki í vinnu jafnvel þótt það bitni á afkomu fyrirtækisins til skamms tíma. Einnig er gert ráð fyrir að fyrirtæki muni leita frekari hagræðingar í rekstri með styttingu vinnutíma. Fækkun heildarvinnustunda verður því heldur meiri en sem nemur fækkun starfa. Þótt gert sé ráð fyrir að heildarvinnustundum fækki fram eftir ári hafa grunnáhrif frá fyrra ári í för með sér að fjöldi þeirra er nánast óbreyttur milli ársmeðaltala. Það er nokkur breyting frá febrúarspá bankans en þar var gert ráð fyrir 1,4% fjölgun þeirra í ár.

Vísbendingar um nýtingu framleiðslupáttá

Lítill skortur er á starfsfólki

Að teknu tilliti til árstíðar töldu 12% stjórnenda sig búa við skort á starfsfólki og fækkaði þeim um 6 prósentur frá vetrarkönnun Gallup. Hlutfallið hefur lækkað í síðustu fjórum könnunum og var það um 11 prósentum undir sögulegu meðaltali nú í vor. Hlutfallslega mestur skortur var í byggingastarfsemi og veitum en þar töldu 30% stjórnenda sig búa við skort á starfsfólki. Hins vegar voru aðeins 5-8% stjórnenda í sjávarútvegi, fjármálaþjónustu, ýmissi sérhæfðri þjónustu og verslun sömu skoðunar (mynd V-5).

Hægt hefur á komu erlends vinnuafls til landsins

Tölur um búferlaflutninga á fyrsta fjórðungi ársins sýna að erlendu vinnuaflfi fjölgar enn en ekki jafn mikið og undanfarið ár. Íbúum lands-

ins fjölgaði um 1,8% milli ára á fjórðungnum vegna búferlaflutninga erlendra ríkisborgara en hafði með sama hætti fjölgað um 2,5% á fyrsta fjórðungi í fyrra. Heldur hefur því hægt á fólksfjölgun hér á landi frá því að hún náði hámarki í 3,1% á fyrsta fjórðungi síðasta árs (mynd V-6). Starfsmönnum starfsmannaleigna og erlendra þjónustufyrirtækja fækkar áfram en þeir voru 1071 talsins í apríl sl. og hafði fækkað um 401 starfsmann frá því í lok ársins 2018. Þá hefur hægt á útgáfu nýrra tímabundinna atvinnuleyfa.

Horfur á minnkandi framleiðni í ár

Í kjölfar birtingar nýrra þjóðhagsreikninga í mars sl. hefur framleiðni-vöxtur árána 2015-2017 verið endurmetinn auk þess sem bráðabirgðatölur fyrir árið 2018 voru birtar í fyrsta sinn. Heilt yfir var þróunin svipuð og gert var ráð fyrir í febrúarspá bankans en nú er talið að framleiðni vinnuafis, mæld sem landsframleiðsla á vinnustund, hafi vaxið um 2,6% á ári að meðaltali árin 2015-2018 sem er vel yfir sögulegu meðaltali. Í ljósi þess að horfur eru á efnahagssamdrætti og nær engri fjölgun heildarvinnustunda í ár er útlit fyrir að framleiðni vinnuafis minnki um 0,4% milli ára en í febrúar var spáð svipaðri aukningu á framleiðni. Þar sem horfur fyrir fjármagnsstofn á vinnustund eru svipaðar og í febrúar endurspeglar þessi þróun fyrst og fremst að framlag fjölþáttaframleiðni til framleiðnivaxtar verður neikvæðara en í síðustu spá (mynd V-7). Gangi spáin eftir yrði það í fyrsta sinn síðan árið 2010 að framleiðni vinnuafis dregst saman milli ára.

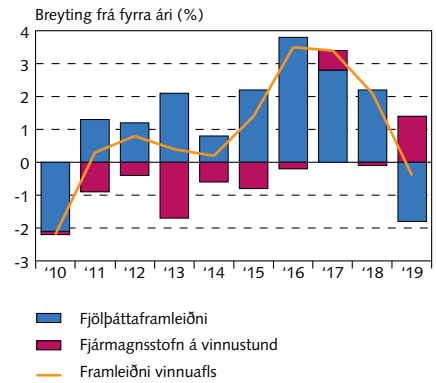
Slaki myndast í þjóðarbúskapnum undir lok þessa árs

Samkvæmt könnun Gallup töldu um 38% fyrirtækja sig eiga í erfiðleikum með að mæta óvæntri eftirspurn sem eru heldur færri fyrirtæki en í vetrarkönnuninni og nálægt sögulegu meðaltali. Hlutfallslega telja flestir stjórnendur í sjávarútvegi fyrirtæki sitt eiga erfitt með að mæta óvæntri eftirspurn eða 57% sem gæti endurspeglad takmarkanir vegna kvótastöðu. Áraun á framleiðsluþætti var hins vegar minnst í verslun þar sem 21% stjórnenda voru sömu skoðunar.

NF-vísitalan, sem tekur saman vísbendingar um nýtingu framleiðsluþátta, bendir til að hratt dragi úr álagi á framleiðsluþætti. Hún lækkaði enn frekar á fyrsta fjórðungi ársins en þó hægar en undanfarið ár (mynd V-9). Því virðist draga hratt úr þeirri spennu sem hefur verið í þjóðarbúinu undanfarið ár. Talið er að framleiðsluspennan hafi að meðaltali verið um 2½% af framleiðslugetu undanfarið þrjú ár en að hún minnki í um 1% um mitt þetta ár. Gert er ráð fyrir að framleiðsluspennan verði horfin er líða tekur á árið og að í lok árs verði kominn slaki sem hverfur smám saman er líða tekur á næsta ár. Þetta er töluverð breyting frá febrúarspá bankans en þá var talið að spennan myndi ekki réna fyrir en snemma árs 2021.

Mynd V-7

Framleiðni vinnuafis og undirliggjandi þættir 2010-2019¹

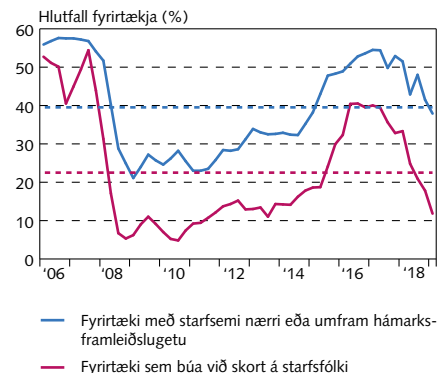

1. Framleiðni vinnuafis er metin sem hlutfall VLF og heildarvinnustunda. Fjölþáttaframleiðni er metin sem frávik VLF frá því framleiðslugetu sem fæst með fullri nýtingu framleiðsluþátta út frá framleiðslufalli þjóðhagslíkans Seðlabankans. Grunnspá Seðlabankans 2019.
Heimildir: Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.

Mynd V-8

Nýting framleiðsluþátta¹

1. ársfj. 2006 - 1. ársfj. 2019

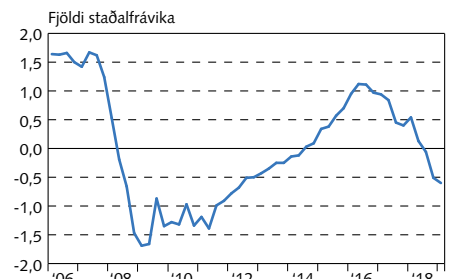

1. Mælikvarðar fyrir nýtingu framleiðsluþátta eru úr viðhorfskönnun Gallup meðal 400 stærstu fyrirtækja landsins. Árstíðarleirættar tölur. Brotalínur sýna meðalhlutföll tímabilsins.
Heimildir: Gallup, Seðlabanki Íslands.

Mynd V-9

NF-vísitalan¹

1. ársfj. 2006 - 1. ársfj. 2019

1. Vísitala nýtingar framleiðsluþátta (NF-vísitalan) er fyrsti frumþáttur valinna vísbendinga um nýtingu framleiðsluþátta sem er skalaður til svo að meðaltal hans er 0 og staðalfrávik 1. Ítarlegri lýsingu má finna í rammagrein 3 í PM 2018/2.
Heimildir: Seðlabanki Íslands.